

Zofia Wilk-Woś

"Prażacy i kanonicy kapituły
łęczyckiej do schyłku XV wieku",
Anna Kowalska-Pietrzak, Łódź 2004 :
[recenzja]

Przegląd Nauk Historycznych 3/2, 199-202

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

znajdujących się w obrębie jego oddziaływań (Bułgarzy, Serbowie i Chorwaci, Rusowie), z drugiej zaś uchwycenia procesu powstawania etnosu romańskiego. Szkoda, iż to ważne i pobudzające do dalszych badań dzieło nie zostało zaopatrzone w streszczenie obcojęzyczne, co umożliwiłoby jego łatwiejsze wejście do międzynarodowego obiegu naukowego.

MIROSLAW J. LESZKA
Uniwersytet Łódzki

Anna Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004, ss. 393

Od kilku lat wielu badaczy podnosi potrzebę przeprowadzenia nowych studiów prozopograficznych, poświęconych członkom kapituł katedralnych i kolegiackich w średniowiecznej Polsce. Jedną z luk w opracowaniu katalogów środowisk kanonickich wypełnia praca Anny Kowalskiej-Pietrzak. Głównym celem Autorki było przedstawienie sylwetek prałatów i kanoników kapituły łęczyckiej od początków jej istnienia do schyłku XV w. Rozprawa miała również za zadanie ukazać duchownych kolegium łęczyckiego jako grupę osób, będących członkami wspomnianej korporacji.

Omawiana praca – poza *Wstępem* i *Podsumowaniem* – składa się z trzech rozdziałów. Rozdział I przedstawia ogólne zasady funkcjonowania kapituły łęczyckiej, liczbę prałatur i kanonikatów, proces kształtowania się prałatur i ich precedencję oraz zakres obowiązków poszczególnych prałatów. W tym rozdziale Autorka zamieściła również podstawowe informacje na temat dochodów członków łęczyckiej korporacji. Szczególnie interesujące są spostrzeżenia, dotyczące precedencji w kapitule łęczyckiej. Autorka zaobserwowała częste zmiany w hierarchii między archidiaconatem a scholasterią na przestrzeni XV w., bowiem wbrew schematom dotychczas przyjmowanym w literaturze ścisła precedencja nie była zawsze przestrzegana.

Rozdział II zawiera 115 biogramów prałatów w układzie zgodnym z ustaloną precedencją oraz chronologią. Na rozdział III składają się biogramy 163 kanoników, ale w odróżnieniu od rozdziału II przyjęto tutaj układ alfabetyczny – kryterium porządkującym jest imię kanonika. Katalog prałatów i kanoników został opracowany według dość czytelnego schematu. Życiorysy członków kapituły łęczyckiej zawierają informacje o pochodzeniu terytorialnym i społecz-

nym, rodzinie, wykształceniu oraz najważniejszych etapach kariery. Biogramy koncentrują się przede wszystkim na danych z zakresu karier kościelnych, sygnalizując jedynie działalność na rzecz króla i państwa. Większość biogramów uzupełniona została tabelami, które ilustrują miejsca pobytu oraz ważniejsze godności, z jakimi występował duchowny w konkretnym źródle, choć, jak Autorka sama podkreśla, tabel tych nie można traktować jako *itinerarium* – stanowią one bowiem niepełny zapis działalności, a przy ich sporządzaniu szczególnie brane były pod uwagę pobyty duchownych w Łęczycy.

Należy bardzo wyraźnie podkreślić, iż katalog sporządzony przez Autorkę został oparty na bardzo szerokiej bazie źródłowej. Niezwykle cenne przy pisaniu pracy były dwie księgi kapituły łeczyckiej: *Akta i rachunki kapituły łeczyckiej*, obejmująca lata 1374–1452, oraz księga zawierająca akta kolegium z lat 1458–1472. Zasługą Autorki jest zwłaszcza „ponowne odkrycie” dla badaczy pierwszego z wymienionych rękopisów. Ponadto w monografii zostały wykorzystane materiały rękopiśmienne zgromadzone w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, w Archiwum i Bibliotece Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, w innych archiwach i bibliotekach krakowskich oraz w archiwach warszawskich i łódzkich.

Publikację uzupełniają trzy aneksy oraz liczne tabele. Pierwszy aneks zawiera rezerwacje, supliki oraz prowizje, co do których realizacji brakuje potwierdzenia; drugi – stanowi listę kanoników łeczyckich w układzie chronologicznym, trzeci to wykaz prokuratorów łeczyckich.

Głównym osiągnięciem Autorki, zasługującym na szczególne uznanie, jest opracowanie biogramów 278 członków kapituły łeczyckiej. Biogramy te przynoszą dużą ilość nowych i cennych ustaleń, których analiza przedstawiona została w *Podsumowaniu*. Ta część pracy pokazuje korporację łeczycką jako grupę kanoniczną. Na podstawie badań Autorka ustaliła pochodzenie terytorialne 60 prałatów i 85 kanoników (najwięcej z nich wywodziło się z Wielkopolski oraz ziemi łeczyckiej i sieradzkiej), przynależność stanową 61 prałatów i 74 kanoników (ze szlachty wywodziło się 54 prałatów i 61 kanoników, 7 prałatów i 12 kanoników było pochodzenia mieszczańskiego, a 1 kanonik był chłopem), przynależność rodową 50 prałatów i 54 kanoników oraz wykształcenie uniwersyteckie – miejsce studiów lub tytuł naukowy dla 36 prałatów i 33 kanoników. Autorka w *Podsumowaniu* zajmuje się również kwestią kumulacji beneficjów przez członków kapituły łeczyckiej oraz zagadnieniem awansu w obrębie kapituły i awansu na biskupstwa, które były ukoronowaniem kilku karier duchownych. Zbiera również informacje na temat działalności

prałatów i kanoników łączyckich poza środowiskiem kapitulnym. Ta część pracy zostawia jednak czytelnikowi pewien niedosyt. We *Wstępie* Autorka zaznaczyła (s. 9), że celem tabel, które uzupełniają większość biogramów, było „zaobserwowanie zjawiska, które można określić mianem geografii życia i przekonanie się o mobilności bądź rezydencji poszczególnych duchownych”. Niestety, w *Podsumowaniu* zabrakło komentarza, objaśniającego kwestie rezydencji i mobilności członków kapituły łączyckiej, mimo że tabele w wielu przypadkach bardzo wyraźnie pokazują, którzy kanonicy wykonywali obowiązek rezydencji lub regularnie uczestniczyli w posiedzeniach kapituły (np. dziekan Sędziwój z Glinna, scholastyk Bogusław z Oporowa od 1388 r., kantor Mikołaj z Małego; z kanoników m. in.: Jakub z Łęczycy, Jan z Wylatowa, Marcin z Tarnowa, Michał z Dobieszkowa i Strykowa, Mikołaj z Małynia, Mikołaj z Besku czy Świętosław ze Starzyn), w innych zaś, że godność w kolegiacie łączyckiej była tylko jeszcze jednym źródłem dochodów.

Autorka zwraca uwagę na dominację niektórych rodów i powiązania rodzinne poszczególnych członków kapituły, pokazuje charakterystyczne dla XV w. zjawisko „dziedziczenia” godności w kapitule przez blisko spokrewnionych ze sobą duchownych, jak np. w przypadku prepozytury, którą kolejno dzierżyli Mikołaj Lasocki, a potem jego bratanek Abraham Lasocki, czy w przypadku kantorii, którą kolejno obejmowali: Jan Lutkowic z Brzezia, a następnie jego siostrzeńcy – Jakub Dominikowski i Wojciech z Książa. W pracy brak jest jednak szerszej analizy mechanizmów protekcji rodowych.

Wpływ więzi rodzinnych na wprowadzenie do kapituły lub awans w hierarchii kościelnej był znaczący. W przypadku niektórych rodzin można zaobserwować nawet pewne okresy obecności ich członków w kapitulach wywołane najczęściej karierą wybitnej jednostki¹. Kariera kanoników łączyckich Marcina i Andrzeja Gruszczyńskich była wyraźnie związana z awansami ich brata Jana, od roku 1451 biskupa włocławskiego, później arcybiskupa gnieźnieńskiego. W kapitule łączyckiej zasiadał Jakub Kot z Dębna, który robił karierę, korzystając z protekcji brata Wincentego, arcybiskupa gnieźnieńskiego. Swym bliskim – bratankom i stryjecznym wnukom, także członkom korporacji łączyckiej: Marcinowi, Wojciechowi, Dzierśławowi i Janowi – ułatwił życiowy start arcybiskup Wojciech Jastrzębiec.

Autorka nie ustrzegła się pewnych drobnych błędów, wynikających prawdopodobnie z ogromu pracy (np. tab. 9, s. 347 – Andrzej

¹ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 399–400.

Gruszczyński błędnie został określony dziekanem i przypisany do Sulimitów; tab. 11, s. 350 – wśród duchownych, kumulujących inne beneficja w okresie posiadania prałatury łeczyckiej zabrakło Władysława z Oporowa, który dzierżył godności aż w 7 kapitułach katedralnych i kolegiackich). Błędy te jednak w niczym nie obniżają wartości prezentowanej publikacji. Monografia Anny Kowalskiej-Pietrzak stanowi zatem istotny i bardzo cenny wkład w badania nad kapitułami kolegiackimi w Polsce średniowiecznej.

ZOFIA WILK-WOŚ

Łódź

Anna Odrzywolska-Kidawa, *Biskup Piotr Tomicki (1464–1535). Kariera polityczna i kościelna*, Warszawa 2004, ss. 224.

Anna Odrzywolska-Kidawa – absolwentka Uniwersytetu Łódzkiego, a obecnie adiunkt w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie – podjęła się napisania pracy, prezentującej kolejne etapy kariery politycznej i kościelnej biskupa krakowskiego Piotra Tomickiego. Praca oparta została na materiałach źródłowych przechowywanych w archiwach i bibliotekach w Krakowie (Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Archiwum Kurii Metropolitalnej, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka XX. Czartoryskich), w Warszawie (Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum PAN), a także w Poznaniu (Archiwum Archidiecezjalne, Instytut PAN). Napisanie książki poprzedzone zostało również kwerendą wydawnictw źródłowych. Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów, bibliografii, indeksu osobowego, ilustracji (w tym kilku fotografii wykonanych przez Autorkę), mapy przedstawiającej dobra ziemskie Mikołaja Tomickiego oraz tablic genealogicznych Tomickich i Szamotulskich.

We wstępie Autorka dokonała prezentacji celów rozprawy, mocno akcentując to, czego czytelnik może od pracy oczekiwać i czego w niej nie znajdzie. Podkreśliła, że interesować ją będą przede wszystkim kwestie związane z rozwojem kariery Piotra Tomickiego jako urzędnika i duchownego. Zapowiedziała także, iż zajmie się czynnikami wpływającymi na kolejne awanse biskupa. Poinformowała również, że jej praca nie jest biografią, opisującą działalność tytułowej postaci jako polityka, mecenasa i duszpasterza (znalazła jednak miejsce na kilka informacji związanych z tym ostatnim typem